

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

2016 METŲ KOVO MĖNESIO TEISMO PRAKTIKOS APŽVALGA

PARENGTA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir pilnus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS	3
ATPK 62¹ straipsnio 2 dalies, 62² straipsnio 2 dalies, 68 straipsnio 1 dalies, 302¹¹ straipsnio taikymas	3
<i>Dėl apeliacinio skundo nagrinėjimo ribų apygardos teisme ir ATPK 62¹ straipsnio 2 dalyje, 62² straipsnio 2 dalyje, 68 straipsnio 1 dalyje numatytų pažeidimų sudėties</i>	3
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	4
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	4
BK 125 straipsnio taikymas	4
<i>Dėl BK 125 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos dalyko</i>	4
BK 170 straipsnio 2, 3 dalių taikymas	5
<i>Dėl išteisinimo pagal BK 170 straipsnio 2, 3 dalis pagrįstumo</i>	5
BK 222 straipsnio, 24 ir 25 straipsnių taikymas	7
<i>Dėl BK 222 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos baigtumo momento ir BK 24, 25 straipsnių nuostatų taikymo</i>	7
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	11
BPK 109 straipsnio taikymas	11
<i>Dėl procesinių palūkanų ir delspinigių priteisimo pareiškiant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje</i>	11
III. CIVILINĖS BYLOS	12
Fiziniai asmenys	12
<i>Dėl teismo vaidmens užtikrinant psichinę negalią turinčio asmens teises civiliniame procese</i>	12
Daiktinė teisė	13
<i>Dėl notarinio veiksmo – Juridinių asmenų registrai teikiamų duomenų tikrumo ir dokumentų atitikties įstatymų reikalavimams tvirtinimo – teisėtumo</i>	13
Paveldėjimo teisė	14
<i>Dėl turto apyrašo reikšmės palikėjo kreditoriaus pareigai pareikšti reikalavimą palikimą priėmusiam įpėdiniui per įstatyme nustatytą terminą</i>	14
<i>Dėl viešame registre išviešinto palikėjo turto arešto reikšmės jo kreditoriaus teisei pareikšti reikalavimą per įstatyme nustatytą terminą</i>	15
<i>Dėl testamentinės išskirtinės dalyko ir jam keliamo apibrėžtumo reikalavimo</i>	15
Sutarčių teisė	16
<i>Dėl kitos sandorio šalies nesąžiningumo, kaip actio Pauliana ir CK 1.82 straipsnio taikymo sąlygos, įrodinėjimo</i>	16
<i>Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių gyvenamojo namo dalies savininko naudojimosi žemės sklypu pagrindą ir tvarką, aiškinimo bei taikymo</i>	17
Viešieji pirkimai	17
<i>Dėl kliento teisės vienašališkai nutraukti viešųjų pirkimu būdu sudarytą atlygintinų paslaugų sutartį</i>	17
<i>Dėl tiekėjos teisės susipažinti su kitos pirkime dalyvavusios dalyvės pateiktos pretenzijos atmetimo pagrindais ir tiekėjos tinkamo teisėtų interesų gynimo įgyvendinimo</i>	18
<i>Dėl teismo teisės peržengti apeliacinio skundo ribas viešųjų pirkimų bylose</i>	19
Civilinio proceso teisė	19
<i>Dėl vykdymo veiksmų teisėtumo (CPK 668 straipsnio 1 dalis)</i>	19
<i>Dėl procesinių dokumentų įteikimo užsienyje</i>	20
Bankroto teisė	20
<i>Dėl Įmonių bankroto įstatymo 33 straipsnio 4 dalies nuostatų aiškinimo ir taikymo vykdymo procese, kai apie įkeisto turto pardavimą paskelbta iki bankroto bylos iškėlimo</i>	20
<i>Dėl Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 14 dalies, kurioje teismui nustatyta teisė nuo 3 iki 5 metų apriboti asmens teisę eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, aiškinimo ir taikymo</i>	21
Darbo teisė	22
<i>Dėl teisės normų, reglamentuojančių drausminės nuobaudos skyrimo terminus ir neteisėto atleidimo iš darbo padarinius, taikymo ir aiškinimo</i>	22
<i>Dėl reikalavimo priteisti darbo užmokestį, reiškiama kartu su reikalavimu pripažinti atleidimą iš darbo neteisėtu, priskirtinumo teismams</i>	23

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS

ATPK 62¹ straipsnio 2 dalies, 62² straipsnio 2 dalies, 68 straipsnio 1 dalies, 302¹¹ straipsnio taikymas

Dėl apeliacinio skundo nagrinėjimo ribų apygardos teisme ir ATPK 62¹ straipsnio 2 dalyje, 62² straipsnio 2 dalyje, 68 straipsnio 1 dalyje numatytų pažeidimų sudėties

Šioje administracinio teisės pažeidimo byloje administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo (toliau – pareiškėjas) nesutiko su Valstybinės miškų tarnybos Kauno teritorinio poskyrio nutarimu jam paskirtomis nuobaudomis už administracinių teisės pažeidimų, numatytų ATPK 62¹ straipsnio 2 dalyje, 62² straipsnio 2 dalyje, 68 straipsnio 1 dalyje, padarymą ir padavė skundą apylinkės teismui, kuriuo prašė administracinio teisės pažeidimo bylą jam nutraukti, nesant jo veiksmuose kaltės. Apylinkės teismas nustatė, kad byloje užfiksuoti prieštaringi iškirto miško ploto ir tūrio duomenys, todėl nusprendė bylą gražinti institucijai papildomai ištirti bylos aplinkybes. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad institucija pagrįstai vadovavosi Miškų valstybės kadastro duomenimis, o apylinkės teismo nutartyje nurodyti kituose dokumentuose užfiksuoti žemės sklypo ploto ir jame esančio miško tūrio duomenų netikslumai Miškų valstybės kadastro duomenų teisingumo nepaneigia, todėl panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir paliko galioti Valstybinės miškų tarnybos Kauno teritorinio poskyrio nutarimą. Pareiškėjas prašymu atnaujinti administracinio teisės pažeidimo bylą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo prašė panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutarimą ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo nutartį teigdamas, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė ATPK 9, 257, 302¹¹ straipsnių nuostatas, nes panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir paliko galioti Valstybinės miškų tarnybos Kauno teritorinio poskyrio nutarimą nepasisakęs dėl administracinių teisės pažeidimų sudėties pareiškėjo veiksmuose ir neįvertinęs įrodymų.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs šią administracinio teisės pažeidimo bylą, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, iš esmės pasisakydamas tik dėl pirmosios instancijos teismo nutarties nepagrįstumo ir nusprendęs šią nutartį panaikinti, turėjo bylą gražinti iš naujo nagrinėti apylinkės teisme. Kartu pažymėjo, kad apygardos teismas, palikdamas galioti Valstybinės miškų tarnybos Kauno teritorinio poskyrio nutarimą, nepasisakė, ar pareiškėjo veiksmuose yra ATPK 62¹ straipsnio 2 dalyje, 62² straipsnio 2 dalyje, 68 straipsnio 1 dalyje numatytų pažeidimų sudėtis, nes pareiškėjas nuosekliai neigė savo kaltę, teigdamas, kad nežinojo, jog pirktu sklypu dalyje yra miškas, ir minėtą nutarimą apskundė apylinkės teismui, kuris dėl inkriminuotų pažeidimų sudėties taip pat nepasisakė. Dėl to teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjo skundas dėl institucijos nutarimo liko nenagrinėtas, todėl, vadovaudamasi proceso ekonomiškumo principu, nutarė patikrinti, ar pareiškėjo veiksmuose yra ATPK 62¹ straipsnio 2 dalyje, 62² straipsnio 2 dalyje, 68 straipsnio 1 dalyje numatytų pažeidimų sudėtis.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 9 d. nutarimu Nr. 1255 patvirtintų Lietuvos Respublikos miškų valstybės kadastro nuostatų ir Lietuvos Respublikos miškų įstatymo analizė leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad valstybės institucijos turi užtikrinti tinkamą sąveiką su Nekilnojamojo turto registru, kad Miškų valstybės kadastru registruoti duomenys apie miškus ir miško žemę (objekto įregistravimas, išregistravimas, pakeitimo duomenų įrašymas) laiku būtų perduoti Nekilnojamojo turto registru. Nagrinėjamoje administracinio teisės pažeidimo byloje Nekilnojamojo turto kadastru miško žemė įregistruota po pažeidimo padarymo. Be to, teisėjų kolegija pažymėjo, kad ATPK 62¹ straipsnio 2 dalies, 62² straipsnio 2 dalies ir 68 straipsnio 1 dalies normų dispozicijų analizė leidžia padaryti pagrįstą išvadą, kad šie administraciniai teisės pažeidimai padaromi tyčiaisiais veiksmais. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad institucijos nutarime nenurodyta, kokia kaltės forma padaryti pareiškėjui inkriminuoti ATPK

pažeidimai, iš esmės neatskleistas ir pareiškėjo kaltės turinys. Teisėjų kolegija nurodė, kad byloje surinkti duomenys patvirtina pareiškėjo aiškinimą, jog jis savo žemės ūkio paskirties žemės sklype kirsdamas krūmus ir menkaverčius medžius (baltalksnius, gluosnius) nežinojo, kad dalyje sklypo įregistruotas miškas, todėl pareiškėjo veiksniuose nėra jam inkriminuotų administracinių teisės pažeidimų sudėties būtinojo subjektyviojo požymio – tyčinės kaltės.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad pareiškėjas nubaustas už administracinių teisės pažeidimų, numatytų ATPK 62¹ straipsnio 2 dalyje, 62² straipsnio 2 dalyje, 68 straipsnio 1 dalyje, padarymą nesant jo veiksniuose šių pažeidimų sudėties, pažeidžiant ATPK 250 straipsnio 1 punkto nuostatą. Dėl to teisėjų kolegija panaikino institucijos ir apygardos teismo nutarimus, o pareiškėjo administracinio teisės pažeidimo bylą nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 8 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. e2AT-16-693/2016

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 125 straipsnio taikymas

Dėl BK 125 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos dalyko

Šioje baudžiamojoje byloje išplėstinė septynių teisėjų kolegija sprendė, ar informacija, kurios atskleidimu buvo kaltinama išteisintoji, priskirtina valstybės paslapčiai, t. y. ar ji atitinka Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatyme nustatytus kriterijus, taip pat tai, kas gali konstatuoti BK 125 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos dalyko buvimą, ir ar teismai galėjo vertinti informacijos, kuriai Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas (toliau – VSD) suteikė žymą „Slaptai“, turinį bei spręsti, ar informacija ne tik savo forma, bet ir turiniu yra valstybės paslaptis.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad teismas, vertindamas kaltinimo dėl valstybės paslapties atskleidimo pagrįstumą, kiekvienu konkrečiu atveju privalo vertinti įslaptintos informacijos turinį ir formą, galimus bei realius jos atskleidimo padarinius, taip pat, ar atitinkamos informacijos įslaptinimas konkrečiu atveju buvo pagrįstas, proporcingas ir pateisinamas. Tik ištyręs su šiuo klausimu susijusias aplinkybes, teismas gali spręsti dėl inkriminuotos veikos pavojingumo. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad teismai, vadovaudamiesi bylos medžiaga, galėjo ir turėjo vertinti, ar VSD rašte nurodyta informacija pagal formą ir turinį yra valstybės paslaptis (BK 125 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos dalykas).

Įvertinęs Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 2 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių nuostatas, kasacinis teismas padarė išvadą, kad informacijos pripažinimą valstybės paslaptimi lemia informacijos turinys ir jos reikšmingumas (svarba), galimos žalos dydis, ją neteisėtai atskleidus ar praradus, bei jai suteikiamo atitinkamo apsaugos lygio žyma (forma).

Nagrinėjamos bylos kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad VSD rašte esanti informacija nėra detali nei turinio, nei objekto atžvilgiu, ji valstybės paslaptiai priskirta išskirtinai formaliu pagrindu – t. y. dėl žymos „Slaptai“ suteikimo. Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad, UAB BNS ir įvairiose žiniasklaidos interneto svetainėse išplatintus pranešimus, nebuvo nustatyta jokių neigiamų pasekmių nacionaliniam saugumui, valstybės ar visuomenės interesams, taip pat nėra duomenų, kad informacijos atskleidimas sukėlė riziką VSD darbuotojams ar žvalgybos slaptiesiems bendradarbiams. Kasacinio teismo nuomone, formalų slaptumo žymos suteikimą šiai informacijai rodo ir tai, kad pagal bylos aplinkybes ši informacija Lietuvos Respublikos Prezidentūrai buvo teikiama tiek žodžiu, tiek tinkamai neįformintais raštais,

taigi ne pagal procedūras, nustatytas informacijai su žyma „Slaptai“ teikti. Dėl to, atsižvelgusi į nurodytus argumentus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad VSD rašte išdėstyta ganėtinai nesudėtinga informacija, kurios turiniui suvokti nereikalingos specialios žinios, ir pritarė apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos nutartyje padarytai išvadai, kad ši įslaptinta informacija pagal savo turinį ir galimos žalos, kuri kiltų ją praradus ar atskleidus, dydį neatitiko valstybės paslapčiai keliamų kriterijų.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad, sprendžiant dėl asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 125 straipsnį, didelę reikšmę turi Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 5 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas draudimas suteikti slaptumo žymas įstatymo nereglamentuojamai informacijai. Šis draudimas skirtas užkirsti kelią nepakankamai pamatuotam informacijos įslaptinimui. Kasacinis teismas konstatavo, kad nepagrįstas informacijos įslaptinimas gali sudaryti prielaidas ir nepagrįstam baudžiamosios atsakomybės taikymui pagal BK 125 straipsnį, todėl asmens pripažinimas kaltu ir nuteisimas už informacijos, kuri priskirta valstybės paslapčiai vien formaliu pagrindu, atskleidimą neatitiktų baudžiamosios teisės paskirties ir yra negalimas teisinėje demokratinėje valstybėje.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-76-222/2016

BK 170 straipsnio 2, 3 dalių taikymas

Dėl išteisinimo pagal BK 170 straipsnio 2, 3 dalis pagrįstumo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje prokuroras nesutiko su V. G. išteisinimu pagal BK 170 straipsnio 2, 3 dalis.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad vienas saviraiškos laisvės įgyvendinimo apribojimo atvejų nustatytas BK 170 straipsnyje. Aiškinant ir taikant jį aktuali Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika dėl saviraiškos laisvės ribojimo atsižvelgiant į tai, kad ją įgyvendinant buvo tariamai kurstomi ar pateisinami smurtas, neapykanta ar netolerancija (t. y. buvo išsakyta vadinamoji „neapykantos kalba“). Teisėjų kolegija nurodė, kad vertindamas, ar konkrečiu atveju saviraiškos laisvės įgyvendinimo ribojimas šiame kontekste buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, EŽTT atsižvelgia į kelis veiksnius:

- tai, ar svarstomi teiginiai buvo išsakyti (arba saviraiškos laisvė įgyvendinama kita forma) įtemptame politiniame ar socialiniame kontekste, kuriam esant, bendriausia prasme paprastai pripažįstamas tam tikro saviraiškos laisvės įgyvendinimo ribojimo būtinumas;

- tai, ar teiginiai, aiškinant juos sąžiningai ir vertinant tiesioginiame ar platesniame kontekste, gali būti vertinami kaip tiesioginis ar netiesioginis raginimas naudoti smurtą ar smurto, neapykantos ar netolerancijos pateisinimas. Vertindamas šį aspektą EŽTT yra itin „jautrus“ pernelyg bendro pobūdžio teiginiams, kuriais puolama arba negatyviai pateikiama visa etninė, religinė ar kita grupė. EŽTT sprendimuose, be kita ko, konstatuota, kad neapykantos kurstymas nebūtinai reikalauja raginimo daryti tam tikrą smurtinę ar kitokią nusikalstamą veiką. Kėsinimosi į asmenis, padaryto įžeidžiant, išjuokiant ar šmeižiant tam tikras gyventojų dalis ir grupes, pakanka, kad valstybės institucijos suteiktų kovai su rasistiniais pasisakymais prioritetą neatsakingos saviraiškos laisvės, kuri pažeidžia gyventojų dalių ar grupių orumą, net saugumą, požiūriu. EŽTT yra pabrėžęs, kad diskriminacija, grindžiama seksualine orientacija, yra tokia pat rimta, kaip ir diskriminacija, grindžiama rase, kilme ar odos spalva;

- tai, koku būdu išsakyti teiginiai, ir tai, ar jie gali tiesiogiai ar netiesiogiai paskatinti žalingų padarinių atsiradimą. Be kita ko, EŽTT yra nurodęs, kad, atsižvelgiant į interneto prieinamumą ir galimybes saugoti bei perduoti (skleisti) didžiulius informacijos kiekius, jis vaidina svarbų vaidmenį stiprinant visuomenės prieigą prie žinių (informacijos) ir palengvinant informacijos sklaidimą apskritai. Interneto vartotojų anonimiškumas gali paskatinti laisvą idėjų ir informacijos srautą. Kartu informacijos sklaidimo internetu paprastumas, apimtis ir greitis bei kartą

atskleistos informacijos išlikimas (nuolatinis pobūdis) gali labai pasunkinti neteisėtų kalbų internete poveikį palyginus su tradicine žiniasklaida.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad EŽTT sprendimą dėl saviraiškos laisvės ribojimo būtinumo byloje dėl „neapykantos kalbų“ paprastai lemia įvairių veiksnių sąveika, o ne izoliuotai vertinamas vienas iš jų.

Kasacinis teismas nurodė, kad BK 170 straipsnyje įtvirtintas draudimas pagrįstas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalies nuostata, pagal kurią laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija. BK 170 straipsnio 2 dalyje numatyta veika reiškiasi vienu ar keliais alternatyviais veiksmais: a) tyčiojimusi iš tam tikros grupės ar jai priklausančio asmens; b) jų niekinimu; c) neapykantos jiems skatinimu; d) kurstymu juos diskriminuoti. Šios veikos turi būti padarytos viešais pareiškimais plačiam neapibrėžtam žmonių ratui, nukreiptais prieš žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Teisėjų kolegija išaiškino, kad tyčiojimas – tai garbės ir orumo žeminimas, žmogaus ar žmonių grupės vaizdavimas kaip pajuokos objekto. Niekinimas – tai labai neigiamas nepagarbus atsiliepiamas apie žmogų ar žmonių grupę, džiūgavimas dėl juos ištikusios nelaimės arba prieš juos padarytų nusikaltimų ir pan. Neapykantos skatinimas – tai primetimas žmogui ar jų grupei nebūtų dalykų, kurie juos neigiamai apibūdina visuomenės akyse, sukelia priešišumą ar provokuoja nepakantumą žmogui ar jų grupei. Kurstymas diskriminuoti – tai tiesioginis kvietimas arba netiesioginis skatinimas riboti žmogaus ar jų grupės teises ir laisves lyginant su kitais žmonėmis ar jų grupėmis. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad visos veikos pasižymi kraštutiniu, jų diskriminacinis pobūdis turi būti akivaizdus. BK 170 straipsnio 3 dalyje numatyta veika reiškiasi, be kita ko, viešu kurstymu smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl pirmiau nurodytų jų bruožų. Kurstymas smurtauti ar fiziškai susidoroti – tai tiesioginis ar netiesioginis skatinimas naudoti fizinę ar psichinę prievartą (žudyti, žaloti ir pan.).

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad kvalifikuojant veikas pagal BK 170 straipsnio 2 ir 3 dalis, būtina nustatyti, kad įžeidžiančio, niekinančio, diskriminacinio pobūdžio vieši kaltininko pareiškimai, taip pat raginimai smurtauti buvo skiriami tam tikram neapibrėžtam skaitytojų ar klausytojų ratui tiesiogiai palenkiami, t. y. sukurstyti juos prieš tam tikrą žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, sukelti neapykantą, suformuoti niekinančią, diskriminacinę požiūrį į juos arba paskatinti panaudoti fizinę ar psichinę prievartą prieš juos.

Nagrinėjamoje byloje kasacinis teismas nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad tinklalapyje www.15min.lt po publikuotu straipsniu V. G. parašytas komentaras nebuvo nukreiptas prieš homoseksualios orientacijos asmenis. Teisėjų kolegija sprendė, kad V. G. pasisakymas išreiškė neigiamą autoriaus požiūrį į seksualines mažumas (gėjus). Kartu teisėjų kolegija vertino, kad nors apeliacinės instancijos teismo išvada dėl komentaro adresato neatitinka byloje nustatytų faktinių aplinkybių, tačiau tai nereiškia, jog teismas padarė neteisingas išvadas dėl V. G. veikoje nebuvimo nusikaltimų, kuriais jis kaltintas, sudėties požymių visumos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad sprendžiant baudžiamosios atsakomybės taikymą už nusikalstamų veikų, numatytų BK 170 straipsnio 2 ir 3 dalyse, padarymą svarbu nustatyti, kiek pavojingos veikos, dėl kurių padarymo kaltininkas traukiamas atsakomybėn. Pripažįstant ar nepripažįstant tam tikrus viešus pareiškimus kurstymu prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę, būtina nustatyti dėl jų kilsiančios (galinčios kilti) grėsmės baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms realumą. Tai suponuoja išvadą, kad baudžiamajai atsakomybei pagal BK 170 straipsnio 2 dalį ir ypač 3 dalį kilti nepakanka vien įžeidžiančio, niekinančio pobūdžio viešo pareiškimo, jeigu jame nėra konkretaus tiesioginio ar netiesioginio neapykantos, diskriminacijos skatinimo, kurstymo panaudoti smurtą ar fiziškai susidoroti su tam tikra žmonių

grupe, dėl kurio galėtų kilti reali grėsmė šio baudžiamojo įstatymo saugomam objektui. Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamos bylos įrodymai neleidžia daryti išvados, jog byloje šios aplinkybės yra nustatytos, taip pat nėra pagrindo išvadai, kad V. G., pateikdamas viešą komentarą, veikė suvokdamas savo veikos pavojingumą ir norėdamas paskatinti neigiamą visuomenės reakciją į homoseksualius asmenis bei kurstydamas juos diskriminuoti ir smurtauti prieš juos.

Teisėjų kolegija pripažino, kad V. G. komentaro turinys yra neigiamas, niekinančio pobūdžio, nukreiptas prieš homoseksualių žmonių grupę. Vis dėlto teisėjų kolegija sprendė, kad nors komentaro turinys rodo, jog autorius įgyvendino savo saviraiškos laisvę netinkamai, tačiau tokiu pasisakymu V. G. negalėjo sukelti realios grėsmės minėto baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms, t. y. pažeisti homoseksualių žmonių grupės lygiateisiškumą, jos, kaip bendruomenės, orumą (ta apimtimi, kuria orumas ginamas pagal BK 170 straipsnį). Taip pat kasacinis teismas nurodė, kad šis prieštaraujantis moralei pareiškimas negalėjo realiai sukurstyti portalų skaitytojų smurtauti prieš šią žmonių grupę. Tokias išvada teisėjų kolegija padarė atsižvelgdama į komentaro lakoniškumą, jame pavartotus žodžius, nekonkretų komentaro pobūdį (neigiamas autoriaus požiūris nemotyvuojamas detaliau, tokiu motyvavimu siekiant ir kitus nuteikti prieš atitinkamą grupę; nepateikiamas konkretus neigiamas grupės pristatymas, apie smurtą kalbama tik abstrakčiai, panaudojant frazeologizmus, ir kt.).

Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas V. G. pagrįstai išteisino pagal BK 170 straipsnio 2 ir 3 dalį, nes jo veiksmuose nebuvo šio BK straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytų nusikalstamų veikų sudėties objektyviųjų bei subjektyviųjų požymių.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86-648/2016

BK 222 straipsnio, 24 ir 25 straipsnių taikymas

Dėl BK 222 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos baigtumo momento ir BK 24, 25 straipsnių nuostatų taikymo

Nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje kasatoriai teigė, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 305 straipsnio 1 dalies 1 punktą, nes nuosprendyje veikų padarymo laiką ir būdą aprašė prieštaringai ir netiksliai, dėl to nepagrįstai nepritaikė BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunktyje numatyto dešimties metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino, kai padarytas sunkus tyčinis nusikaltimas.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo nuostatos ir jų reikšmė aiškinant BK 222 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius parodo, kad šis nusikaltimas padaromas ne vykdant tam tikrą veiklą ar atliekant pavienius veiksmus, kurie yra tokios veiklos epizodai, o tik vėliau, kai kyla pareiga šiuos įvykius ar esamą padėtį užfiksuoti privalomoje tvarkyti buhalterinėje apskaitoje – neįtraukiant į ją tam tikrų faktų, kaip tikrus nurodant faktus, kurių iš tiesų nebuvo, arba pateikiant tikrovės neatitinkančią informaciją. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad šių nusikaltimų dalykas yra ne turtas, su kuriuo atliekamos vėliau tinkamai neužfiksuojamos operacijos ar kurį siekiama įgyti tokias operacijas atliekant, o buhalterinės apskaitos dokumentai, kuriuose daromi melagingi įrašai arba neįrašomi reikiami duomenys. Be to, padariniai, su kuriais siejamas šių nusikaltimų baigtumas, yra ne turtinė žala kitiems asmenims, o negalimumas nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar išipareigojimų dydžio ar struktūros.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad toks šios nusikaltimo pobūdis leidžia teigti, jog vien iš apgaulingo apskaitos tvarkymo joks turtas nėra gaunamas ir jokie padariniai kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims (tarp jų – valstybei) nekyla, todėl apgaulingas apskaitos tvarkymas pats savaime nelemia veiklos neteisėtumo ir iš tokios veiklos gaunamo turto statuso. Veiklos neteisėtumą ir turtinės naudos, kuri gaunama darant kitus nusikaltimus ir kartu apgaulingai tvarkant apskaitą, ar jos dalies pripažinimą nusikalstamos veikos rezultatu lemia šių kartu su

apgaulingu apskaitos tvarkymu daromų nusikaltimų dalykas ir jais padaryta turtinė žala, todėl išplėstinė septynių teisėjų kolegija sprendė, kad momentą, nuo kurio asmens veikla laikytina neteisėta, dažniausiai nulemia ne tiek apskaitos tvarkymo trūkumai (kurie savo ruožtu sudaro BK 222 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėtį), kiek tas mechanizmas, per kurį pasisavinamas turtas ar kitaip neteisėtai gaunamos lėšos ir kuris dangstomas apgaulingai tvarkant apskaitą, šioje konkrečioje baudžiamojoje byloje – būtent sukčiaujant.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad atsižvelgiant į tai, kad dalis nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo požymių (tarp jų ir dalykas) yra blanketinio pobūdžio, veikos kvalifikavimo procese, siekiant suvokti nusikaltimo sudėties požymį (-ius), būtina analizuoti teisės šaltinių, į kuriuos nukreipta blanketinė norma, turinį. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis buhalterinės apskaitos tvarkymą, yra Buhalterinės apskaitos įstatymas, tačiau atskiruose įstatymuose taip pat įtvirtinta nemažai specialiųjų buhalterinės apskaitos tvarkymo nuostatų. Be to, konkrečias apskaitos tvarkymo taisykles nustato ar (ir) detalizuoja įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad pagrindinis apskaitos tikslas – pateikti išoriniams vartotojams teisingą informaciją apie įmonės finansinę būklę ir jos rezultatus, griežčiausiai reglamentuojami buhalterinės apskaitos rezultatai – visos išorinių ataskaitų formos ir jų turinys. Finansines ataskaitas reglamentuoja Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas ir verslo apskaitos standartai. Dėl to buhalterinės apskaitos sistemos dalis, skirta finansinių ataskaitų rinkiniui rengti, yra ne kas kita kaip finansinė apskaita. Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas padarė išvadą, kad praktiškai buhalterinę apskaitą galima būtų vertinti kaip ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių registravimo, grupavimo ir apibendrinimo sistemą, kurią sudaro dvi apskaitos rūšys: skirta informacijai gauti ekonominiams sprendimams priimti (valdymo apskaita) ir (arba) finansinei atskaitomybei sudaryti (finansinė apskaita). Kitaip tariant, anot išplėstinės septynių teisėjų kolegijos, buhalterinė apskaita vertintina kaip buhalterinės apskaitos duomenų pildymo bei apibendrinimo procesas bei sistema, į kurią įeina ir finansinė atskaitomybė, nes realiai ūkinės operacijos fiksuojamos ir einamoji buhalterinė apskaita vedama net ir sudarant finansinę atskaitomybę. Be to, ir paties Buhalterinės apskaitos įstatymo 17 straipsnyje akivaizdžiai konstatuojama, jog finansinė atskaitomybė sudaroma pagal sąskaitų duomenis Finansinės atskaitomybės įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

Kasacinis teismas nurodė, kad net ir nevertinant Buhalterinės apskaitos įstatyme suformuluotos buhalterinės apskaitos sampratos tinkamumo ir nepaisant to, kad finansinė atskaitomybė nėra nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo dalykas, šis dokumentas vis dėlto svarbus nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo įrodinėjimo procese.

BK 222 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pasekmių formuluotė: negalima nustatyti įmonės veiklos rezultatų (asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros). Dėl to, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, ir kyla klausimas, ar galimybė nustatyti įmonės veiklos rezultatus išnyksta nuo to momento, kai tiesą atspindintys duomenys neįtraukiami į buhalterinę apskaitą ar įtraukiami, tačiau jie įtvirtina akivaizdžiai neteisingą informaciją, ar nuo to momento, kai veiklos rezultatų nebegali nustatyti įmonės veiklą vertinantis asmuo.

Nagrinėdamas šį klausimą kasacinis teismas sprendė, kad pasekmių kilimo momentas turėtų būti sietinas su galimybės nustatyti įmonės veiklos rezultatus, jos ūkinę, komercinę, finansinę būklę arba įvertinti turtą išnykimo momentu. O tas momentas kaip tik ir atsiranda nuo nusikalstamo poveikio šio nusikaltimo dalykams – apskaitos dokumentams ar (ir) registrams. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad apskaitos dokumentai iš esmės yra pirmoji ūkinės veiklos fiksavimo dokumentuose pakopa, kurioje fiksuojami įvykę ūkiniai įvykiai ar ūkinės operacijos. Paprastai šie dokumentai vadinami pirminiais apskaitos dokumentais. Apskaitos registrai – tai privaloma antroji buhalterinės apskaitos duomenų pildymo dalis, kai registruojami esminiai apskaitos dokumentuose užfiksuoti duomenys. Tai – buhalterinės apskaitos duomenų sąvadas, kuris yra įstatymo

reikalaujamas (tačiau ir pačiam ūkio subjektui naudingas) pildyti, nes jo pagrindu parengiami finansinės atskaitomybės dokumentai – galutinai apibendrinami ūkio subjekto duomenys.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, jog Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo 22 straipsnio 1 dalis įtvirtina nuostatas dėl finansinių ataskaitų rinkinio, kurį sudaro atskiros finansinės ataskaitos: 1) balansas; 2) pelno (nuostolių) ataskaita; 3) pinigų srautų ataskaita; 4) nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita; 5) aiškinamasis raštas. Kartu visos pagal šio įstatymo reikalavimus parengtos finansinės ataskaitos sudaro nedalomą visumą (Įstatymo 22 straipsnio 2 dalis).

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad šiuo konkrečiu atveju nusikalstamos buhalterinės apskaitos dalykais laikomi trijų lygių dokumentai – pirminiai apskaitos dokumentai, registrai ir finansinė atskaitomybė. Tai reiškia, kad apgaulingos buhalterinės apskaitos dalyko samprata apima šias tris dokumentų kategorijas. Nagrinėjamos baudžiamosios bylos kontekste buvo vertinami ne tik pirminiai dokumentai, registrai, bet ir visa įmonių finansinė atskaitomybė, t. y. visų įmonių ūkinių operacijų sistema bei jų turinys (patalpų nuomos sutartys, statybos rangos sutartys, remonto darbų sutartys, atliktų darbų perdavimo–priėmimo aktai, lokalinės sąmatos, PVM sąskaitos–faktūros, kasos pajamų orderių kvitai, pastatų nuosavybės dokumentai, pelno (nuostolio) ataskaitos).

Kasacinis teismas išaiškino, kad sugadindamas ar suklastodamas apskaitos dokumentą asmuo suvokia, jog nuo šio momento išnyksta galimybė nustatyti įmonės veiklos rezultatus. Kita vertus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje baudžiamojoje byloje apgaulingos buhalterinės apskaitos pabaigos momentas sietinas su visų įmonės ūkinių finansinių operacijų turiniu bei jų sistema, pateikiant ir pelno (nuostolio) ataskaitas pagal Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymą paskutinę atskaitinio laikotarpio dieną. Taigi, anot kasacinio teismo, tam, kad būtų galima nustatyti, kokia įmonės ūkinė–finansinė veikla (jos reali padėtis bei finansiniai rezultatai), būtina įvertinti konkretaus juridinio subjekto rezultatą už konkretų veiklos laikotarpį. Šioje baudžiamojoje byloje buvo vertintas 2000–2004 m. įmonių ūkinių finansinių metų laikotarpis ir konstatuota, kad už minėtą laikotarpį finansinėje atskaitomybėje neteislingai užfiksuotas bendrovių turtas, nuosavas kapitalas, įsipareigojimai ir sąnaudos. Dėl to nebuvo galima visiškai ar iš dalies nustatyti bendrovių 2000–2004 m. ūkinių finansinių metų turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų dydžio ir struktūros. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje baudžiamojoje byloje buvo reikšminga ne paskutinė atlikta buhalterinė operacija, o visi įmonių finansiniai rodikliai per kalendorinius finansinius metus.

Pasisakydamas dėl BK 24, 25 straipsnių nuostatų taikymo kasacinis teismas nurodė, kad vienas iš PVM sukčiavimo ypatumų yra tai, kad nusikalstama veika atliekama pagal tam tikrą ekonominę schemą, kurioje dalyvauja ne vienas asmuo. Šiame procese, be įmonių vadovų, vienaip ar kitaip gali būti panaudojami buhalteriai, vežėjai, sandėlininkai, kitų įmonių vadovai, realios veiklos nevykdančių įmonių atstovai ir t. t. Esminis momentas, leidžiantis pripažinti tokio asmens atliktus veiksmus bendrininkavimu PVM sukčiavime, yra bendra tyčia, apimanti neteisėtą PVM lėšų įgijimą iš valstybės biudžeto arba PVM prievolės valstybės biudžetui panaikinimą arba išvengimą. Nenustačius atskiro schemos dalyvio tyčios gauti sau ar kitam asmeniui turtinės naudos apgaule, jis gali atsakyti tik už tuos nusikalstamus veiksmus, kuriuos jo tyčia apėmė, pavyzdžiui, dokumentų suklastojimą, apgaulingą ar aplaidžią apskaitą ir kt.

Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad PVM sukčiavimo bylose svarbu yra ne tik įrodyti patį bendrininkavimą, bet ir atsakyti į klausimą, koks nusikalstamos schemos dalyvis pripažintinas vykdytoju, koks – padėjėju ar kitos rūšies bendrininku. Tiek teorijoje, tiek praktikoje laikomasi nuostatos, kad, pripažįstant asmenį vykdytoju, pakanka, kad jis bent iš dalies realizuotų objektyvius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Baudžiamasis įstatymas nereikalauja, kad visi bendravykdytojai visiškai realizuotų BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytą pavojingos veikos požymį. Taikant šią nuostatą sukčiavimui, vykdytoju laikytinas tas, kuris atlieka veiksmus, realizuojančius turtinės naudos gavimo ir (ar) apgaulės požymius. Kasacinis teismas

atkreipė dėmesį ir į tai, kad PVM sukčiavimo specifika pasireiškia tuo, kad neteisėtos PVM naudos įgijėjas formaliai yra juridinis asmuo (įmonė), taigi nusikalstama veika pirmiausia reiškiasi kaip juridiniai veiksmai vadovaujant, kontroliuojant ar atstovaujant juridiniam asmeniui. Todėl, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, PVM sukčiavimo vykdymu laikytini ne tik fiziniai veiksmai įgyjant suklastotas sąskaitas faktūras, jas apskaitant, įrašant melagingus duomenis į PVM deklaracijas, pateikiant jas VMI, disponuojant neteisėtai gautais pinigais ir pan., bet ir vadovujančias pareigas einančių asmenų atitinkamų sprendimų taip veikti priėmimas, nurodymų davimas pavaldiems asmenims ir pan. Taigi kasacinis teismas sprendė, kad kaltieji asmenys, kurie atsakingi už juridinio asmens veiklą ar eina jame vadovujančias pareigas, koks bebūtų jų dalyvavimas PVM nusikalstamoje schemeje, laikytini vykdytojais. Ir visai nesvarbu, ar jie asmeniškai dalyvavo klastojant ar įgyjant suklastotas sąskaitas faktūras, jas apskaitant, įrašant melagingus duomenis į PVM deklaracijas, pateikiant jas VMI, ar davė nurodymus tai daryti kitiems, ar tiesiog dalyvavo priimant sprendimą naudoti įmonę PVM sukčiavimo nusikalstamoje schemeje.

Pasisakydamas dėl organizuotos grupės požymio, kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nusikalstamų veikų padarymo mechanizmas nagrinėjamoje byloje buvo itin sudėtingas – ilgalaikis daugkartinių ir įvairių nusikalstamų ūkinių-finansinių operacijų padarymas skirtingais nusikalstamais laikotarpiais ir skirtingomis nusikalstamoje veikoje dalyvavusių asmenų sudėtimis: 1) suklastojant patalpų nuomos, statybų darbų atlikimo sutartis tarp įmonių; 2) suklastojant atliktų darbų aktus ir PVM sąskaitas–faktūras; 3) netikras PVM sąskaitas–faktūras įtraukiant į įmonių buhalterines apskaitas; 4) melagingai deklaruojant PVM deklaracijose bei pelno mokesčio deklaracijose žinomai nepatirtą mokėtiną PVM bei nepatirtas sąnaudas; 5) pagamintų netikrų kasos pajamų orderių kvitų pagrindu imituojant įmonių atsiskaitymus už tariamai atliktus darbus, grynais pinigais tariamai sumokant įvairioms įmonėms už tai; 6) išgryninant pinigines lėšas ir pasidalijant jas.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas nustatė visus būtinus organizuotos grupės požymius. Organizuotos grupės susitarimą daryti kelis nusikaltimus arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Kartu šiai organizuotai grupei buvo būdingas ne laikinas, o nuolatinis susitarimas. Susitarimas svarbus tuo, jog susitariama padaryti ne kai kuriuos nusikaltimus, o apskritai užsiimti bendra nusikalstama veikla. Pasak kasacinio teismo, akivaizdu, kad tokiai organizuotai grupei būdingos išankstinio susitarimo aplinkybės lemia organizacinį susitarimo pobūdį, kuris jai suteikia naują kokybę. Susitarimas daryti PVM sukčiavimus klastojant dokumentus ir apgaulingai vedant buhalterinę apskaitą rodo nusikalstamų veikų sudėtingumą, reikalaujantį atlikti ne vieną, o daug įvairių nusikalstamų veiksmų. Be to, kiekvienas organizuotos grupės narys turėjo aiškų savo vaidmenį, ryšiai tarp organizuotos grupės narių buvo ilgalaikiai, organizuotos grupės nariai buvo pasidaliję vaidmenimis.

Vertindama pirmiau išdėstytas aplinkybes, išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, jog organizuota grupė gali būti formuojama keliems nusikaltimams daryti (BK 25 straipsnio 3 dalis). Šiuo atveju visų bendrininkų veika buvo tęstinė ir nors jų vaidmenys buvo skirtingi, tačiau jie visi buvo susiję (persipynę) darant vieną nusikalstamą veiką. Dėl to sudėtingas nusikalstamos veikos darymo mechanizmas, ilgas nusikalstamos veikos padarymo laikotarpis (2000–2004 m.), organizuotos grupės narių kaita, keitimasis užimamais vaidmenimis bei funkcijomis, į nusikalstamą veiką įtrauktos vis naujos fiktyvios įmonės nulėmė apeliacinės instancijos teismo poziciją išskirti atskirus organizuotos grupės narių nusikalstamos veiklos epizodus (išskirti aštuoni atskiri epizodai) ir konstatuoti, jog visi organizuotos grupės nariai veikė skirtingose organizuotose grupėse. Toks atskirų įmonių nusikalstamos ekonominės veiklos epizodų išskyrimas leido tik detalizuoti šiuose atskiruose epizoduose veikusias įmones bei su jomis susijusius asmenis ir niekaip nepasunkino nuteistųjų teisinės padėties bei nepažeidė jų teisių į gynybą.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad šiuo konkrečiu atveju apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, jog padarant šias nusikalstamas veikas veikė skirtingos įmonės, skirtingų sudėčių organizuotos grupės, įsitraukdamos į nusikalstamą veiką skirtingais laikotarpiais.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-29-942/2016

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 109 straipsnio taikymas

Dėl procesinių palūkanų ir delspinigių priteisimo pareiškiant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad baudžiamajame procese žala suprantama kaip konkrečios nusikalstamos veikos pasekmė, todėl procesinės palūkanos, kaip ir delspinigiai, negali būti pripažinti nusikalstamos veikos padariniais.

Teisėjų kolegija sprendė, kad BK 199² straipsnyje reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už akcizais apmokestinamų prekių įgijimą, laikymą, gabenimą, siuntimą, naudojimą ar realizavimą pažeidžiant nustatytą tvarką. Šios nusikalstamos veikos objektas yra tokių prekių įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, naudojimo bei realizavimo tvarka, papildomas objektas – valstybės mokesčių (finansų) sistema, nes atliekant šio straipsnio dispozicijoje nurodytus veiksmus su akcizais apmokestinamomis prekėmis siekiama išvengti mokesčių mokėjimo už disponavimą prekėmis, kurioms yra nustatyti akcizai, kaip viena iš valstybėje nustatytų mokesčių rūšių. Šios nusikalstamos veikos dalykas yra prekės, kurios apmokestinamos pagal Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą. Turtinė žala padaroma mokesčių sistemai.

Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad mokesčių santykiai yra viešosios teisės reguliavimo dalykas; tai – valdingo pobūdžio teisiniai santykiai tarp mokesčio mokėtojų ir valstybės institucijų, šių priimti sprendimai (nurodymai) yra privalomi mokesčio mokėtojams (2003 m. lapkričio 17 d., 2010 m. vasario 12 d., 2015 m. rugsėjo 22 d. nutarimai). Mokestinės prievolės užtikrinimo būdus nustato Mokesčių administravimo įstatymo 95 straipsnio 1 dalis. Vienas iš tokių būdų yra delspinigiai. Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, jog mokesčių teisėje delspinigiai traktuojami kaip sankcija, kuri gali būti taikoma asmeniui, laiku ar tinkamai neįvykdžiusiam pareigos mokėti mokesčius (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 24 d. nutarimas). Kasacinis teismas pažymėjo, kad atvejai, kai yra skaičiuojami delspinigiai už mokesčių nemokėjimą ar pavėluotą mokėjimą, delspinigių skaičiavimo pradžia, trukmė, dydis yra Mokesčių administravimo įstatymo reguliavimo dalykas ir šiais atvejais CK normos, reglamentuojančios prievolių užtikrinimą – CK šeštosios knygos V skyrius – netaikomos (CK 1.1 straipsnio 2 dalis).

Kasacinis teismas išaiškino, kad baudžiamajame procese civilinio ieškinio pareiškimo bei nagrinėjimo tvarka yra kitokia nei civiliniame procese. Civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje gali būti pareikštas tik dėl turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimo. Baudžiamajame procese žala suprantama kaip konkrečios nusikalstamos veikos pasekmė, todėl procesinės palūkanos, kaip ir delspinigiai, nėra BK 199² straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo padariniai. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Mokesčių administravimo bei Akcizų įstatymai nenumato procesinių palūkanų mokestinių ginčų procese. Dėl to, teisėjų kolegijos vertinimu, procesinės palūkanos baudžiamosiose bylose, kai žala valstybės biudžetui padaroma dėl neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis nemokant mokesčių, nepriteistinos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99-648/2016

III. CIVILINĖS BYLOS

Fiziniai asmenys

Dėl teismo vaidmens užtikrinant psichinę negalią turinčio asmens teises civiliniame procese

Apžvelgiamoje byloje sprendžiama dėl materialiosios ir proceso teisės normų, reglamentuojančių fizinio asmens veiksnio nustatymo klausimus, aiškinimo ir taikymo. Pirmosios instancijos teismas patvirtino ginčo šalių sudarytą taikos sutartį. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad kilo pagrįstų abejonių, ar bylos nagrinėjimo apskritai metu, taip pat taikos sutarties sudarymo ir jos tvirtinimo teisme klausimo nagrinėjimo metu, ieškovas suprato šių teisinių veiksmų atlikimo reikšmę ir ar gali juos valdyti, t. y. ar jis faktiškai yra veiksnus šioje žmogaus veiklos srityje.

Kasacinis teismas išaiškino, kad civilinėje byloje esant pakankamai objektyvių duomenų, sudarančių pagrindą manyti, jog byloje dalyvaujantis asmuo galimai negali suprasti arba iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, teismas turi motyvuota rašytine nutartimi (CPK 290 straipsnio 1 dalis) sustabdyti bylos nagrinėjimą (CPK 164 straipsnio 4 punktas) ir kreiptis į globos (rūpybos) instituciją arba prokurorą, prašydamas per teismo nustatytą protingą terminą įvertinti, ar nėra pagrindo inicijuoti minėto asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje (CK 2.10 straipsnis) arba civilinio veiksnio apribojimo tam tikroje srityje (CK 2.11 straipsnis) procedūrą. Tuo atveju, jei nurodytos institucijos tokią procedūrą inicijuoja CPK nustatyta tvarka pateikdamos pareiškimą dėl asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje arba dėl civilinio veiksnio apribojimo tam tikroje srityje, civilinė byla sustabdoma iki bus priimtas ir įsiteisės teismo sprendimas toje byloje (CPK 163 straipsnio 3 punktas). Minėtoms institucijoms per teismo nustatytą terminą atitinkamos procedūros neinicijavus, civilinės bylos nagrinėjimas atnaujinamas. Kasacinis teismas konstatavo, kad teismo aktyvumas siekiant pašalinti abejones dėl galimo civilinėje byloje dalyvaujančio asmens negalėjimo arba dalinio negalėjimo suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti yra būtinas tik išimtiniais atvejais ir yra pagrįstas tiek, kiek jis yra paremtas pakankamais ir objektyviais duomenimis pagrįstomis teismo abejonėmis dėl galimo asmens negalėjimo arba dalinio negalėjimo suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti. Todėl tik pakankamais ir objektyviais duomenimis pagrįsta teismo abejonė gali būti laikoma pagrindu teismui sustabdyti civilinės bylos nagrinėjimą ir kreiptis į kompetentingas institucijas, siekiant įvertinti, ar nėra pagrindo inicijuoti procedūrą dėl byloje dalyvaujančio asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje arba civilinio veiksnio apribojimo tam tikroje srityje. Tokiais duomenimis laikytini, pvz., byloje esantys medicininiai duomenys apie asmens psichinę sveikatą, akivaizdžiai neadekvatus asmens elgesys teismo posėdžio metu, ir kt. Kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje dalyvaujančių ar kitų asmenų prašymai, paaiškinimai dėl byloje dalyvaujančio asmens tariamo ar galimo negalėjimo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti nesaisto bylą nagrinėjančio teismo. Kiekvienu atveju spręsti, ar yra pakankamai objektyvių duomenų apie byloje dalyvaujančio asmens galimą negalėjimą suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, yra teismo teisė ir pareiga.

Kasacinis teismas nurodė, kad tokio pobūdžio nutartimi, kuria kompetentingų institucijų prašoma įvertinti, ar nėra pagrindo inicijuoti savarankišką bylą dėl asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje arba civilinio veiksnio apribojimo tam tikroje srityje, nekonstatuojamas byloje dalyvaujančio asmens negalėjimas ar dalinis negalėjimas suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, t. y. tokia nutartis negali būti formuluojama ir (ar) suprantama kaip turinti *res judicata* galią byloje dalyvaujančio asmens psichinės būklės ir (ar) veiksnio klausimais.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad domėnų pakankamumas, kaip pagrindas teismui priimti nutartį dėl kreipimosi į kompetentingas institucijas, reiškia tokį pirmiau nurodytų objektyvių duomenų kiekį, kuris atidžiam, apdairiam ir rūpestingam žmogui (lot. *bonus pater familias*) sudaro pagrindą abejoti byloje dalyvaujančio asmens galėjimu suprasti savo veiksmų reikšmę ar juos

valdyti. Kilus abejonių dėl byloje dalyvaujančio asmens galėjimo suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmę ar juos valdyti, teismas toje pačioje byloje savo iniciatyva ar šalių prašymu negali rinkti įrodymų, kurie šias abejones patvirtintų ar paneigtų, t. y. teismas negali reikalauti asmens psichikos būklę patvirtinančių dokumentų iš sveikatos priežiūros įstaigų, siūlyti byloje dalyvaujantiems asmenims pateikti atitinkamus dokumentus ir pan. Toks tikslingas įrodymų rinkimas reikštų nepagrįstą nagrinėjamos bylos dalyko išplėtimą. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad proporcingumo principas nebus pažeistas tik tuo atveju, jei kompetentingos institucijos, į kurias teismas kreipiasi nutartimi su prašymu įvertinti, ar nėra pagrindo inicijuoti minėto asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje arba civilinio veiksnio apribojimo tam tikroje srityje procedūrą, šį klausimą išnagrinės ir sprendimą dėl to, ar kreiptis su pareiškimu į teismą dėl asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje ar civilinio veiksnio apribojimo tam tikroje srityje, priims be nepateisinamo delsimo. Atsižvelgiant į tai, minėtoje teismo nutartyje turi būti nurodytas protingas, tačiau ne pernelyg ilgas terminas, per kurį atsakinga institucija turėtų priimti vienokį ar kitokį sprendimą ir informuoti apie jį teismą. Kasacinis teismas konstatavo, kad siekiant išvengti nepagrįsto asmens teisių apribojimo teismui sprendžiant dėl pirmiau nurodytų klausimų asmeniui, dėl kurio galimo negalėjimo suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti teismui kilus abejonių, suteikiama teisė atskiruoju skundu apskųsti tokią teismo nutartį, kuria byla sustabdoma kreipiantis į kompetentingas institucijas (CPK 334 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas nenurodė pakankamai objektyvių duomenų, kurių pagrindu teismui turėtų kilti (arba negali nekilti) abejonė dėl byloje dalyvaujančio asmens psichikos būklės, nulemianti teismo pareigą kreiptis į kompetentingas institucijas dėl galimo tolesnio asmens veiksnio tyrimo, todėl panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nutartį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-138-969/2016

Daiktinė teisė

Dėl notarinio veiksmo – Juridinių asmenų registrui teikiamų duomenų tikrumo ir dokumentų atitikties įstatymų reikalavimams tvirtinimo – teisėtumo

Pareiškėja teismo prašė panaikinti notaro atliktą notarinį veiksma – tvirtinamąjį įrašą, kuriuo buvo patvirtintas akcinės bendrovės surašytame prašyme nurodytų duomenų tikrumas, pakeistų akcinės bendrovės steigimo dokumentų atitiktis įstatymų reikalavimams ir faktas, kad pakeistus steigimo dokumentus registruoti galima, nes įstatymuose nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymo ar steigimo dokumentuose nurodytos aplinkybės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškėjos skundą tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad atlikdamas notarinį veiksma – tvirtindamas juridinio asmens steigimo dokumentų atitiktį įstatymų reikalavimams – notaras įsitikina, ar steigimo dokumentai neprieštarauja imperatyviosiems įstatymų normoms, ir patikrina, ar juridinio asmens įstatai buvo patvirtinti ar pakeisti asmenų, turinčių teisę atlikti šiuos veiksmus, taip pat ar steigimo dokumentus pasirašė juose nurodyti ir tinkamai atstovaujami asmenys. Vertinant vienintelio akcininko sprendimo pakeisti akcinės bendrovės valdymo organus teisėtumą, svarbu konstatuoti, ar asmuo, priėmęs tokį sprendimą, yra akcininkas, ar jis turi bendrovės akcijų suteikiamą teisę balsuoti, sprendžiant visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai priskirtus klausimus, ar ši teisė nesuvaržyta. Kadangi apžvelgiamu atveju kreditorius teisę priimti akcinės bendrovės (skolininkės) visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai priskirtus sprendimus kildina iš įkeitimo sutarties nuostatų dėl kreditoriaus teisės perimti įkeistų akcijų turtines ir neturtines teises, kasacinis teismas darė išvadą, kad notaras, tvirtindamas duomenų tikrumą, juridinio asmens steigimo dokumentų atitiktį įstatymų reikalavimams ir faktą, jog pakeistus juridinio asmens steigimo dokumentus registruoti galima, turėjo įsitikinti, kad akcijų suteikiamos teisės kreditoriui perėjo laikantis įkeitimo

sutartyje ir teisės aktuose nustatytų tvarkos ir pagrindų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad įkeitimo sutartyje nebuvo atskirai sutarta dėl balsavimo teisių perleidimo ar perdavimo įkeitimo kreditoriui būdu, todėl teismai nepagrįstai byloje taikė CK 2.89 straipsnio, reglamentuojančio balsavimo teisės perleidimą, nuostatas. Įkeitimo sutartyje turtinių ir neturtinių teisių į akcijas perėmimas buvo siejamas su įkeitimo kreditoriaus teise reikalauti kredito sutartį įvykdyti prieš terminą, todėl kreditoriaus veiksmų vertinimui reikšmingos įkeitimo teisę reglamentuojančios teisės normos, nes šios sutarties nuostatos galėjo būti įgyvendinamos tik kreditoriui įgijus teisę į priverstinį išieškojimą iš įkeisto turto. Kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad net ir tuo atveju, kai įkeitimo objektas paliekamas įkaito davėjui, šalys gali susitarti dėl kitokio įkeisto turto realizavimo būdo, tačiau tai neeliminuoja įkeitimo kreditoriaus pareigos neposesorinio įkeitimo atveju kreiptis dėl vykdomojo įrašo išdavimo, nes būtent nuo vykdomojo įrašo išdavimo atsiranda įkeitimo kreditoriaus teisė reikalauti patenkinti įkeitimu užtikrintą reikalavimą prieš terminą (CK 4.216 straipsnio 2 dalis, 4.192 straipsnio 1 dalis). Kadangi ginčo atveju šalys susitarė dėl neposesorinio įkeitimo, t. y. kad įkeistas turtas – akcijos – paliekamas įkaito davėjai, tai bet kokie priverstinio išieškojimo veiksmai galėjo būti pradėti tik gavus notaro vykdomąjį įrašą. Atsižvelgdamas į tai, kad vykdomasis įrašas pagal įkeitimo sutartį nebuvo išduotas, o neatlikus vykdomojo įrašo, priverstinio išieškojimo veiksmai negalėjo būti atliekami, kasacinis teismas sprendė, jog įkeistų akcijų turtinių ir neturtinių teisių (įskaitant balsavimo teisės) perėmimas įkeitimo sutarties pagrindu įstatymo nustatyta tvarka neįvyko, todėl kreditorius neįgijo teisės priimti akcinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai priskirtus sprendimus. Kasacinis teismas konstatavo, kad notarui galėjo ir turėjo kilti abejonių dėl ginčo notarinio veiksmo teisėtumo, dėl to jis turėjo atsisakyti jį atlikti (Notariato įstatymo 40 straipsnio 1 dalis). Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-125-313/2016

Paveldėjimo teisė

Dėl turto apyrašo reikšmės palikėjo kreditoriaus pareigai pareikšti reikalavimą palikimą priėmusiam įpėdiniui per įstatyme nustatytą terminą

Apžvelgiamoje byloje antstolis kreipėsi į teismą su prašymu pakeisti mirusią skolininkę jos teisių perėmėju. Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai antstolio prašymą tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad aplinkybė, jog antstolis, sudarydamas turto apyrašą, įtraukia ir skolą kreditoriui, savaime nereiškia, jog tampa nebeaktualus CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytas reikalavimas kreditoriui per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos pareikšti savo reikalavimus ir kad įpėdinis, priėmęs palikimą pagal turto apyrašą, besąlygiškai turės tenkinti šio kreditoriaus reikalavimą iš paveldėto turto. Turto apyrašo sudarymo atveju įpėdiniui tampa (gali tapti) žinoma apie tam tikrą kreditorių ir palikėjo skolą šiam kreditoriui. Vertinant, ar kreditorius įvykdė pareigą pareikšti apie savo reikalavimą CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka, yra svarbus šio turto apyrašo sudarymo momentas. Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai turto apyrašas, į kurį įtraukta palikėjo skola kreditoriui, sudarytas praėjus trijų mėnesių terminui nuo palikimo atsiradimo dienos, ir palikėjo kreditorius CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytu trijų mėnesių terminu nėra pareiškęs savo reikalavimo, tai skolos išieškojimo vykdymo procese miręs skolininkas negali būti pakeistas palikimą pagal apyrašą priėmusiu įpėdiniu. Tokiu atveju kreditorius, siekdamas savo reikalavimo patenkinti iš palikėjo turto, turi teisę kreiptis į teismą, prašydamas atnaujinti šį terminą CK 5.63 straipsnio 4 dalies pagrindu. Teismui atnaujinus terminą palikėjo kreditoriui pareikšti reikalavimą, antstolis gali kreiptis į teismą dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese. Remdamasis nurodytais išaiškinimais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų nutartis ir antstolio prašymą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-122-916/2016

Dėl viešame registre išviešinto palikėjo turto arešto reikšmės jo kreditoriaus teisei pareikšti reikalavimą per įstatyme nustatytą terminą

Apžvelgiamoje byloje antstolis kreipėsi į teismą su prašymu pakeisti mirusią skolininkę jos teisių perėmėja – turta paveldėjusia Lietuvos Respublika, nes antstolės kontoroje užvesta vykdomoji byla pagal teismo išduotą vykdomąjį raštą dėl skolos išieškojimo iš skolininkės kreditorės UAB „Kėdainių butai“ naudai. Pirmosios instancijos teismas antstolio prašymą atmetė, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – prašymą tenkino.

Kasacinis teismas yra pasisakęs, kad tinkamu kreditoriaus reikalavimo pareiškimu laikytinas ir viešame registre išviešintas palikėjo turto areštas, kuris gali būti išviešintas tiek iki, tiek ir po palikėjo mirties, laikantis CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyto trijų mėnesių termino. Plėtodamas šią nurodytą kasacinio teismo praktiką, kasacinis teismas suformulavo tokią teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę: tik tie palikėjo kreditoriai, kurių reikalavimų įvykdymui užtikrinti viešame registre išviešintas palikėjo turto areštas, kuris gali būti išviešintas tiek iki, tiek ir po palikėjo mirties, laikantis CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyto trijų mėnesių termino, laikytini tinkamai pareiškusiais reikalavimus CK 5.63 straipsnio 1 dalies prasme. Atsižvelgdamas į tai, kad ginčo atveju Turto arešto aktų registre buvo įregistruotas skolininkei priklausančio nekilnojamojo turto areštas kitos kreditorės (o ne kreditorės UAB „Kėdainių butai“) reikalavimų įvykdymui užtikrinti bei nėra jokių duomenų, kad kreditorė UAB „Kėdainių butai“ šiuo ar kitokiu būdu būtų pareiškusi reikalavimą per CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą trijų mėnesių terminą nuo palikimo atsiradimo dienos, kasacinis teismas sprendė, jog nėra pagrindo konstatuoti, kad įpėdinei valstybei per CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą trijų mėnesių terminą nuo palikimo atsiradimo dienos tapo žinoma apie palikėjos kreditorę UAB „Kėdainių butai“ ir jos reikalavimą. Dėl to kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir antstolės prašymą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-196-969/2016

Dėl testamentinės išskirtinės dalyko ir jam keliamo apibrėžtumo reikalavimo

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl testamentinio sąlygos, kurioje nurodyta, kad visus savo ir savo tėvų paveikslus testatorius palieka atsakovei, kaip įpėdinei, įpareigodamas ją, priėmusią palikimą, padalinti paveikslus jos nuožiūra testatoriaus vaikams, aiškumo ir galiojimo. Pirmosios instancijos teismas ieškinį dėl nurodytos testamentinio sąlygos pripažinimo negaliojančia atmetė, o apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad tam, jog testamentinės išskirtinės atveju tarp įpareigoto įpėdinio, priėmusio palikimą, ir testamentinės išskirtinės gavėjo atsirastų prievoliniai teisiniai santykiai, testamentinė išskirtinė turi atitikti CK šeštoje knygoje nustatytus bendruosius reikalavimus prievolėms. Kasacinis teismas išaiškino, kad testamentinės išskirtinės pagrindu atsirandanti prievolė tarp įpėdinio ir išskirtinės gavėjo (-ų) turi būti apibrėžta. Tai, be kita ko, reiškia, kad tais atvejais, kai testamentine išskirtine įpėdinis yra įpareigojamas perduoti išskirtinės gavėjui (-ams) rūšiniais požymiais apibūdintus daiktus, testamente turi būti nustatyta ir perduotinų daiktų kiekis, o jei testamentinės išskirtinės gavėjų yra daugiau negu vienas – ir konkretus kiekis daiktų (ar konkreti procentinė dalis visų perduotinų daiktų), tenkantis kiekvienam testamentinės išskirtinės gavėjui atskirai, arba objektyvūs kriterijai, pagal kuriuos perduotinų daiktų kiekis ar jų procentinė dalis galėtų būti tiksliai nustatyta. Testamentinės išskirtinės sąlyga, pagal kurią teisė nuspręsti dėl testamentinės išskirtinės pagrindu atsirandančios prievolės dalyko priklauso įpėdiniui, negalioja. Šios taisyklės išimtis yra nustatyta CK 5.25 straipsnio 3 dalyje, pagal kurią tais atvejais, kai testamentinės išskirtinės gavėjams perduotinų rūšies požymiais apibūdintų daiktų palikime yra

keletas, pasirinkimo teisė priklauso testamentinės išskirtinės gavėjui, jeigu kitaip nenustato testamentas, t. y. testamente gali būti nustatyta įpėdinio teisė nuspręsti, kurį konkrečiai daiktą iš keleto palikimą sudarančių daiktų perduoti testamentinės išskirtinės gavėjui. Tačiau ši norma reglamentuoja tik tuos santykius, kai, testamente esant aiškiai apibrėžtam testamentinės išskirtinės gavėjams perduotinų daiktų kiekiui ar procentinei daliai (jei išskirtinės gavėjų daugiau negu vienas – ir kiekvienam iš jų tenkančiam daiktų kiekiui ar procentinei daliai), sprendžiamas klausimas dėl to, kuris (-ie) konkrečiai iš keleto į palikimo sudėtį įeinančių daiktų privalo būti perduotas (-i) testamentinės išskirtinės gavėjui (-ams). Ši norma nesuteikia teisės įpėdiniui savo nuožiūra nuspręsti dėl to, kokį skaičių palikimą sudarančių daiktų ar kokią procentinę šių daiktų dalį jis turi perduoti konkrečiam testamentinės išskirtinės gavėjui (-ams), arba vienašališkai nustatyti kriterijus, kurie nulemtų šį skaičių ar procentinę dalį. Tokia teisė disponuoti nuosavybe priklauso išimtinai testatoriui. Pastarajam nenustačius minėtų sąlygų testamente, neatsiranda pakankamai apibrėžtos prievolės, galinčios būti testamentinės išskirtinės dalyku. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad ginčo testamentą patvarkymas, kuriuo atsakovė įpareigojama padalyti palikimą sudarančius paveikslus testamentinės išskirtinės gavėjams, nenustatant konkretaus skaičiaus perduotinų paveikslų ar konkrečios procentinės dalies paveikslų ar objektyvių šių sąlygų nustatymo kriterijų, laikytinas nepakankamai apibrėžtu, todėl negaliojančiu CK 5.16 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu. Dėl to kasacinis teismas nusprendė apeliacinės instancijos teismo nutartį palikti nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163-969/2016

Sutarčių teisė

Dėl kitos sandorio šalies nesąžiningumo, kaip actio Pauliana ir CK 1.82 straipsnio taikymo sąlygos, įrodinėjimo

Ieškovė (bankrutuojanti įmonė) prašė pripažinti negaliojančia jos ir atsakovų sudarytą skolos perkėlimo sutartį CK 6.66 ir 1.82 straipsnių pagrindu bei taikyti dvišalę restituciją. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad kitos sandorio šalies nesąžiningumo įrodymas pagal CK 6.66 straipsnį dar nereikia tos šalies nesąžiningumo įrodymo pagal CK 1.82 straipsnį. Visų pirma skiriasi įrodinėjimo dalykas: vienu atveju reikia įrodyti, kad kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises (CK 6.66 straipsnis), kitu atveju reikia įrodyti, kad kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris prieštarauja juridinio asmens tikslams (CK 1.82 straipsnis). Be to, skiriasi įrodinėjimo naštos paskirstymas ir įrodinėjimo standartas. Taikant CK 6.66 straipsnį tam tikrais atvejais, nurodytais CK 6.67 straipsnyje, preziumuojamas kitos sandorio šalies nesąžiningumas ir šiais atvejais atsakovas turi įrodyti savo sąžiningumą, o esant neatlygintiniam sandoriui kitos sandorio šalies nesąžiningumo nereikia įrodinėti (CK 6.66 straipsnio 2 dalis). Taikant CK 1.82 straipsnį visais atvejais preziumuojama, kad kita sandorio šalis sąžininga, o kad ji buvo nesąžininga, turi įrodyti ieškovas. Be to, taikant CK 6.66 straipsnį reikia įrodyti, kad kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, o CK 1.82 straipsnio atveju – kad kita sandorio šalis veikė tikrai nesąžiningai ir juridinio asmens steigimo dokumentų paskelbimo faktas nėra pakankamas kitos šalies nesąžiningumo įrodymas. Atsižvelgdamas į tai bei į tai, kad byla nagrinėję teismai nustatė tik kitos ginčo sandorio šalies nesąžiningumą pagal CK 6.67 straipsnį, bet neištyrė ir nevertino, ar ši šalis, sudarydama ginčo sandorį, tikrai veikė nesąžiningai CK 1.82 straipsnio prasme, taip pat nenustatė visų CK 6.66 straipsnio taikymo sąlygų, kasacinis teismas sprendė byla grąžinti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-169-378/2016

Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių gyvenamojo namo dalies savininko naudojimosi žemės sklypu pagrindą ir tvarką, aiškinimo bei taikymo

Ieškovas teismo prašė įpareigoti atsakovus sudaryti žemės sklypo panaudos sutartį, nes atsakovai dovanojimo sutartimi ieškovui padovanojo dalį gyvenamojo namo ir šios sutarties nuostatomis įsipareigojo sudaryti žemės sklypo, kuriame yra dovanojamas namas, panaudos sutartį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad dovanojimo sutartimi atsakovai įsipareigojo sudaryti žemės sklypo panaudos sutartį, todėl sutarties šalių valia negali būti paneigta ir turi būti vykdoma. Kasacinis teismas nurodė, kad dovanojimo sutartis reglamentuojančios CK nuostatos nereguliuoja teisinių santykių, kaip turėtų būti sprendžiamas teisių į žemės sklypo dalį, kurią užima dovanojamas daiktas ir kuri būtina jam naudoti pagal paskirtį, klausimas. Nesant teisės normų, reglamentuojančių tam tikrus civilinius teisinius santykius, taikomi panašius santykius reglamentuojantys civiliniai įstatymai (įstatymo analogija) (CK 1.8 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgdamas į tai, kad dovanojimo sutartimi ieškovui perėjo nuosavybės teisė į dalį gyvenamojo namo, kasacinis teismas sprendė, jog taikytinas CK 6.394 straipsnis, kurio 1 dalyje nustatyta, kad pagal pastato, įrenginio ar kitokio nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartį pirkėjui kartu su nuosavybės teise į tą daiktą pardavėjas perduoda ir šio straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytas teises į tą žemės sklypo dalį, kurią tas daiktas užima ir kuri būtina jam naudoti pagal paskirtį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovas gyvenamojo namo dalimi, užimančia tam tikrą žemės sklypo dalį, negali tinkamai naudotis pagal paskirtį nesinaudodamas atitinkama žemės sklypo dalimi. Nenustačius naudojimosi žemės sklypu tvarkos, liktų neaišku, kokių teisiniu pagrindu atsakovai turėtų leisti naudotis kasatoriui atitinkamoje sklypo dalyje esančia namo dalimi. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas gražino bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-178-706/2016

Viešieji pirkimai

Dėl kliento teisės vienašališkai nutraukti viešųjų pirkimu būdu sudarytą atlygintinų paslaugų sutartį

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas, ar CK 6.721 straipsnio 1 dalies nuostatos dėl kliento teisės vienašališkai nutraukti sutartį gali būti taikomos viešųjų pirkimu būdu sudarytai atlygintinų paslaugų sutarčiai, ir jeigu taip, tai į kokias išmokas turi teisę tiekėjas, kai pirkėjas vienašališkai nutraukia sutartį nesant tiekėjo kaltės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tiekėjo ieškinį dėl skolos ir nuostolių atlyginimo atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad Viešųjų pirkimų įstatymas (toliau – VPI) nereguliuoja sutarties nutraukimo tvarkos, tik įpareigoja perkančiąją organizaciją nurodyti sutarties nutraukimo tvarką pirkimo dokumentuose, o sudarant pirkimo sutartį raštu – ir pirkimo sutartyje. Kasacinis teismas darė išvadą, kad pirkimo sutarties pagal VPI šalys gali savo nuožiūra susitarti dėl sutarties nutraukimo tvarkos ir yra ribojamos tik imperatyviųjų reikalavimų dėl sutarties nutraukimo, jeigu tokie yra įtvirtinti kituose teisės aktuose. Vienašalį atlygintinų paslaugų sutarties nutraukimą kliento iniciatyva reglamentuojančios teisės normos, įtvirtintos CK 6.721 straipsnio 1 dalyje, yra dispozityvios. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad viešųjų pirkimų atveju atlygintinų paslaugų sutartyje gali būti susitarta tiek dėl kliento teisės vienašališkai nutraukti sutartį pagal CK 6.721 straipsnio 1 dalį, tiek dėl kitokios sutarties nutraukimo tvarkos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šiuo atveju pirkimo dokumentuose nebuvo aptarta sutarties nutraukimo tvarka, kaip to reikalauja VPI 24 straipsnio 2 dalies 9 punktas. Ši aplinkybė leidžia daryti išvadą, kad sutarties nutraukimo sąlygos nelėmė tiekėjo apsisprendimo dėl siūlomos kainos, teikiant pasiūlymą. Kasacinis teismas sprendė, kad sudarydamos ginčo sutartį šalys susitarė, jog pirkėja, įspėjusi tiekėją

prieš dešimt kalendorinių dienų, gali nutraukti sutartį joje nurodytais ir kitais Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatytais atvejais, kas apima ir CK 6.721 straipsnio 1 dalyje nustatytą atvejį, t. y. nesant tiekėjos kaltės. Šiuo atveju sprendžiant, į kokias išmokas turi teisę tiekėjas, kai pirkėjas vienašališkai nutraukia sutartį nesant tiekėjo kaltės, taikytinos CK 6.721 straipsnio 1 dalies nuostatos. Vadovaudamasis CK 6.721 straipsnio 1 dalimi, kasacinis teismas paliko galioti apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalį, kuria tiekėjui iš pirkėjo priteista kainos dalis, proporcinga suteiktoms paslaugoms, ir kitos protingos išlaidos, kurias paslaugų teikėja, norėdama įvykdyti sutartį, padarė iki pranešimo apie sutarties nutraukimą gavimo iš pirkėjo momento, ir panaikino sprendimo dalį, kuria sutarties nutraukimas pripažintas neteisėtu ir priteistos negautos pajamos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-145-684/2016

Dėl tiekėjos teisės susipažinti su kitos pirkime dalyvavusios dalyvės pateiktos pretenzijos atmetimo pagrindais ir tiekėjos tinkamo teisėtų interesų gynimo įgyvendinimo

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl prašymo susipažinti su kitų tiekėjų pasiūlymais ir tiekėjo pretenzijos pateikimo terminų skaičiavimo, atsižvelgiant į perkančiosios organizacijos suteiktos informacijos momentą. Šalys taip pat nesutarė, kiek išsamiai turėtų būti pranešama konkurso procedūrose dalyvaujantiems tiekėjams apie kito dalyvio pretenzijos išnagrinėjimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad perkančioji organizacija teisėtai atsisakė nagrinėti ieškovės (tiekėjos) vėlesnę pretenziją, nes buvo praleistas terminas jai pateikti, o dėl kitos dalyvės pretenzijos atmetimo motyvų nepateikimas nepažeidė ieškovės teisių.

Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant, ar ieškovė tinkamai įgyvendino savo interesų gynybos teisę, pirmiausia pažymėtina, kad Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) nuostatose (6, 41 straipsniai) neįtvirtintas terminas prašymui susipažinti su kitų tiekėjų pasiūlymais pateikti. VPI 41 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad perkančioji organizacija, gavusi kandidato ar dalyvio raštu pateiktą prašymą, turi nedelsdama, ne vėliau kaip per 15 dienų nuo prašymo gavimo dienos, nurodyti atitinkamus duomenis. Kasacinis teismas išaiškino, kad tiekėjai prašymą susipažinti su kitų dalyvių pasiūlymais perkančiajai organizacijai gali pateikti per sutarties sudarymo atidėjimo terminą (VPI 2 straipsnio 22 dalis); jei nepasibaigus šiam terminui ar dar nesant sudarytai sutarčiai tiekėjai iš perkančiosios organizacijos gauna prašomą informaciją, pretenzijos pateikimo termino skaičiavimas (VPI 94 straipsnio 1 dalis) atnaujinamas nuo šio sužinojimo momento. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad šios bylos atveju tiek prašymas susipažinti su kitų tiekėjų pasiūlymais buvo pateiktas nepažeidžiant terminų (minėta, jie įstatyme apskritai nenustatyti), tiek vėlesnė pretenzija pateikta nepažeidžiant įstatyme įtvirtinto 15 dienų termino, kuris šiuo atveju turėjo būti pradedamas skaičiuoti, kai tiekėja gavo perkančiosios organizacijos informaciją, pateiktą atsižvelgiant į nurodytą jos prašymą.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad pagal VPI 94¹ straipsnio 3 dalį perkančioji organizacija motyvuotą atsakymą apie išnagrinėtą pretenziją privalo išsiųsti tik pretenziją pateikusiam tiekėjui, o visus kitus pirkimo dalyvius ji informuoja apie gautos pretenzijos išnagrinėjimo rezultata (jos atmetimą ar patenkinimą) ir tolesnę procedūrų eigą; su pretenzija ir motyvuotu atsakymu į ją kiti pirkimo dalyviai gali susipažinti pagal VPI 6 straipsnio nuostatas, jei perkančiajai organizacijai pateiks atskirą prašymą susipažinti ir jei prašoma išviešinti pretenzija ir atsakymas į ją (ar pretenzijos ar atsakymo į ją dalis) nepažeis atitinkamo ūkio subjekto teisės į konfidencialios informacijos apsaugą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177-916/2016

Dėl teismo teisės peržengti apeliacinio skundo ribas viešųjų pirkimų byloje

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas, ar apeliacinės instancijos teismas turi teisę peržengti apeliacinio skundo ribas viešųjų pirkimų byloje.

Kasacinio teismo yra išaiškinta, kad siekiant užtikrinti viešojo intereso apsaugą sprendžiant viešųjų pirkimų ginčus, už jų nagrinėjimą atsakingam subjektui turi būti suteikti plačiausi įgaliojimai veikti. Kasacinis teismas konstatavo, kad viešųjų pirkimų byloje teismai turi teisę savo iniciatyva (*ex officio*) šalių ginčą spręsti kaip aktyvus arbitras (*inter alia*, peržengti skundo ribas), kurio nesaisto proceso šalių rungimosi ribos. Toks vaidmuo laikytinas diskrecine teise, tačiau ne absoliučia bei ribojama perkančiosios organizacijos galimai neteisėto veiksmo (sprendimo) akivaizdumu. Viešųjų pirkimų byloje, priešingai nei įprastiniuose privatinuose ginčiuose, subjekto elgesio, veiksmų ar sprendimų akivaizdžios neatitikties imperatyviosioms teisės normoms kriterijus yra ne vienintelė aktyvaus (iniciatyvaus) teismo veikimo sąlyga. Kai teismas *ex officio* peržengia ginčo ribas, savo aktyvaus procesinio elgesio priežastis turi pagrįsti, motyvuoti, tinkamai ir iš anksto apie tai informuoti proceso šalis, suteikti joms galimybę pateikti savo poziciją tiek dėl poreikio peržengti ginčo ribas, tiek dėl naujų aplinkybių vertinimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad pirkėjo statusas lemia tai, kokios teisės normos, bendrosios ar specialiosios, taikytinos inicijuojant, organizuojant pirkimą, sudarant sutartis ir jas vykdant. Jei įmonė yra perkančioji organizacija, atitinkanti Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) 4 straipsnio nuostatas, jos organizuojami pirkimai turi atitikti VPI. VPI yra *lex specialis* tiek Civilinio kodekso, tiek kitų teisės aktų atžvilgiu. Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, *ex officio* sprenddamas dėl atsakovės teisinio statuso VPI 4 straipsnio taikymo aspektu, tinkamai vykdė iš Konstitucijos kylančius viešojo intereso apsaugos imperatyvus ir teisingai taikė CPK 320 straipsnio 2 dalies, 423⁸ straipsnio nuostatas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-175-415/2016

Civilinio proceso teisė

Dėl vykdymo veiksmų teisėtumo (CPK 668 straipsnio 1 dalis)

Pareiškėjas (skolininkas) skundė antstolės veiksmus, kuriais ji nukreipė skolos iš jo išieškojimą į pinigų sumą, neviršijančią Vyriausybės nustatytos vienos minimaliosios mėnesinės algos (MMA). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškėjos skundą atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad nenusiuntusi raginimo įvykdyti sprendimą į laisvės atėmimo vietą, antstolė priėmė patvarkymą dėl vykdymo išlaidų išieškojimo. Kasacinis teismas konstatavo, kad tokiu atveju laisvės atėmimo bausmę atliekantis skolininkas nebuvo tinkamai informuotas apie pradėtą vykdymo procesą, įteikiant jam raginimą įvykdyti sprendimą ir suteikiant galimybę išvengti priverstinio vykdymo priemonių bei papildomų išlaidų, bet iš karto pradėtas skolos su vykdymo išlaidomis išieškojimas.

Kasacinis teismas išaiškino, kad CPK 668 straipsnio nuostatos būtų aktualios tik išieškant iš skolininko turto, *inter alia*, pinigų sumų, iš kurių išieškojimo CPK LI skyriaus normos nereglamentuoja. Prie tokių pinigų sumų, kaip turto rūšies, priskirtinos ir lėšos, likusios iš darbo užmokesčio bei kitų pajamų, po CPK 736 straipsnyje nurodytų išskaitų išieškojimo. Būtent tokių lėšų bendrai sumai gali būti taikomas CPK 668 straipsnio 1 dalyje nustatytas ribojimas išieškoti iš jos, jei ji neviršija vienos minimaliosios mėnesinės algos (MMA). Taip pat pažymėtina, kad įstatyme nėra išimčių, kurios išieškojimo iš laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų tvarką bei išskaitų dydžius reglamentuotų skirtingai nei išieškojimą iš kitų asmenų, todėl antstolė ir teismai nepagrįstai rėmėsi aplinkybe, kad bausmę atliekantys asmenys yra aprūpinami apranga ir maistu, kaip galinčia pateisinti įstatyme nustatytą išieškojimo apribojimą nesilaikymą.

Kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir pripažino neteisėtais antstolės veiksmus, priverstinai išieškant vykdymo išlaidas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-313/2016

Dėl procesinių dokumentų įteikimo užsienyje

Apžvelgiama nutartimi buvo spręsta dėl procesinių dokumentų įteikimo asmeniui užsienyje, kai nežinoma jo gyvenamoji vieta.

Kasacinis teismas nurodė, kad proceso metu atsakovui ieškovės nurodytu adresu procesinių dokumentų įteikti nepavyko, nes šiuo adresu siųsti procesiniai dokumentai grįžo su atžyma, kad adresas nežinomas. Kadangi 1965 m. Konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje netaikoma, kai nežinomas adresas asmens, kuriam toks dokumentas turi būti įteiktas, o Lietuvos Respublika ir Izraelio Respublika nėra pasirašiusios dvišalės sutarties, pagal kurios nuostatas atsakovui galėtų būti įteikiami procesiniai dokumentai, tai nagrinėjamu atveju procesiniai dokumentai įteiktini vadovaujantis nacionaline teise. Kadangi adresato gyvenamoji vieta ir darbo vieta nežinomos, teismas ėmėsi protingų pastangų procesiniams dokumentams įteikti (siuntė dokumentus pagal nurodytą konvenciją ir atsakovo el. pašto adresu, nurodytu viešuose registruose), tai, vadovaujantis CPK 130 straipsniu, apie kasacinio teismo civilinėje byloje priimtą procesinį dokumentą praneština viešo paskelbimo būdu specialiaame interneto tinklalapyje www.teismai.lt.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 23 d. nutartis dėl pranešimo apie teismo procesinį sprendimą viešo paskelbimo būdu, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-151-469/2016

Bankroto teisė

Dėl Įmonių bankroto įstatymo 33 straipsnio 4 dalies nuostatų aiškinimo ir taikymo vykdymo procese, kai apie įkeisto turto pardavimą paskelbta iki bankroto bylos iškėlimo

Pareiškėja (bankrutuojanti įmonė) nurodė, kad antstolis, paskelbęs varžytynes dėl jai priklausančio turto pardavimo neįvykusiomis, privalėjo vykdymo veiksmus sustabdyti. Kadangi, pareiškėjos manymu, antstolis neteisėtai patvarkymais šį turtą pasiūlė perimti išieškotojai (hipotekos kreditoriui), sumokant perduodamo turto kainos ir išieškotojos daliai tenkančios lėšų sumos skirtumą, ir jį perdavė, pareiškėja prašė panaikinti minėtus antstolio patvarkymus. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjos skundą tenkino, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – pareiškėjos skundą atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuo 2012 m. kovo 1 d. galiojanti Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) 9 straipsnio 3 dalies redakcija taikoma ir išieškojimo veiksmai stabdomi tik tada, kai nėra ĮBĮ 33 straipsnio 4 dalyje nustatytų sąlygų, t. y. apie turto pardavimą nėra paskelbta iki bankroto bylos iškėlimo. Apžvelgiamą bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad apie turto pardavimą buvo paskelbta iki bankroto bylos iškėlimo, todėl šiuo atveju būtų galima tik taikyti laikinąsias apsaugos priemones, o ne stabdyti vykdymą remiantis ĮBĮ 9 straipsnio 3 dalies nuostatomis. Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, jog, esant ĮBĮ 33 straipsnio 4 dalies taikymo sąlygoms, vykdymo procesas vykdomas toliau vadovaujantis CPK normomis. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad turto perdavimas išieškotojui už pradinę kainą dėl to, jog varžytynėse nedalyvavo nė vienas dalyvis, yra neatskiriama pirmųjų varžytynių dalis ir šie antstolio veiksmai neprieštarauja ĮBĮ 33 straipsnio 4 dalies nuostatomis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal CPK 745 straipsnio 1 dalies nuostatas išieškojimas iš hipoteka ar įkeitimu įkeisto turto vykdomas pagal bendras vykdymo proceso taisykles su CPK LII skyriuje nurodytomis išimtimis, kiek to nereglamentuoja CK. Ginčo situacijos CK nagrinėjamu aspektu nereglamentuoja, o CPK LII

skyriaus normos išimčių nenustato, todėl šiuo atveju taikytinos bendrosios vykdymo taisyklės. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad šioje byloje ginčo dėl perduoto nekilnojamojo turto kainos nėra; turtas perduotas vadovaujantis IBĮ 33 straipsnio 4 dalies nuostatomis. Hipotekos kreditorius (privilegiuotas) turi teisę gauti reikalavimo patenkinimą iš įkeisto turto pirmiau nei kiti skolininko kreditoriai. Kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad turto pardavimo CPK nustatyta tvarka proceso nutraukimas, esant IBĮ 33 straipsnio 4 dalies taikymo sąlygoms, neatitiktų įstatymo nuostatų, ekonomiškumo bei koncentruotumo principų (išieškojimo procesas galėtų pabrangti, kiltų poreikis administruoti įkeistą turtą, nustatyti jo kainą, skelbti naujas varžytynes ir pan.). Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-687/2016

Dėl Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 14 dalies, kurioje teismui nustatyta teisė nuo 3 iki 5 metų apriboti asmens teisę eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, aiškinimo ir taikymo

Pareiškėja (kreditorė) prašė teismo iškelti bendrovei bankroto bylą ir šios bendrovės direktorei 5 metams apriboti teisę eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nare. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškėjos prašymą direktorei apriboti teisę eiti viešojo ir privataus juridinio asmens vadovo pareigas atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ir IBĮ) 10 straipsnio 14 dalyje įtvirtinta teisės norma yra prevencinio pobūdžio, ja siekiama dvejopo tikslo: pirma, įspėti įmonės vadovą, kad jis tinkamai vykdytų IBĮ jam nustatytas pareigas dėl bankroto bylos iškėlimo laiku ir bankroto proceso metu; antra, pašalinti iš verslo rinkos asmenis, kurie, vadovaudami verslo subjektams, nevykdo įstatymo nustatytų pareigų, nesilaiko sąžiningo verslo ir dėl to viešieji, privatūs juridiniai ir fiziniai asmenys patiria normalios verslo rizikos neatitinkančių turtinių praradimų, t. y. šia norma siekiama apsaugoti viešuosius ir privačius asmenis nuo nesąžiningų vadovų, nevykdančių imperatyviųjų įstatymo reikalavimų.

Kasacinis teismas išaiškino, kad IBĮ 10 straipsnio 14 dalyje nurodyti asmenys pagal kompetenciją turi teisę teikti teismui motyvuotą prašymą apriboti įmonės vadovui teisę nuo 3 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu bet kurioje įmonės bankroto bylos stadijoje, įskaitant ir bankroto bylos iškėlimą, t. y. kartu su pareiškimu iškelti įmonei bankroto bylą. Teismas, nagrinėdamas prašymą įmonės vadovui taikyti IBĮ 10 straipsnio 14 dalyje nustatytą teisių apribojimą, įvertina jame nurodytus argumentus ir pateiktus įrodymus, esant poreikiui, įpareigoja suinteresuotus asmenis pateikti papildomus įrodymus, renka juos savo iniciatyva, tačiau prašymo nagrinėjimo laikas negali būti nepagrįstai ir neproporcingai ilgas. Kasacinis teismas nurodė, kad, teismui sprendžiant, ar taikyti IBĮ 10 straipsnio 14 dalyje įmonės vadovui nustatytą teisės nuo 3 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu apribojimą, būtina kiekvienu atveju neformaliai, nuosekliai nustatyti ir įvertinti visas faktines aplinkybes, susijusias su įmonės vadovo neveikimu ir tokio elgesio priežastimis. Kadangi nurodytos nuobaudos taikymas įmonės vadovui gali daryti įtaką jo tiek profesiniam, tiek ir asmeniniam gyvenimui, būtina užtikrinti šio asmens teisę į teisingą teismą (pvz., teisę būti išklaustam), taip pat tai, kad jis nebūtų ilgą laiką netikrumo, neaiškumo būsenos. Atsižvelgdamas į tai, kad bylą nagrinėję teismai, sprenddami dėl pareiškėjos prašymo, nuosekliai netyrė pateiktų įrodymų dėl bankrutuojančios įmonės ūkinės veiklos ir jos direktorės veiksmų, nepareikalavo papildomų įrodymų ir netgi neišklausė (neišsiaiškino) pačios direktorės pozicijos dėl jos veiksmų ir reikalaujamo jai taikyti apribojimo dirbti šį darbą, teismas šią bylos dalį perdavė apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-219/2016

Darbo teisė

Dėl teisės normų, reglamentuojančių drausminės nuobaudos skyrimo terminus ir neteisėto atleidimo iš darbo padarinius, taikymo ir aiškinimo

Ieškovas (darbuotojas, buvęs ligoninės direktorius) prašė panaikinti savivaldybės administracijos (darbdavės, atsakovės) paskirtas drausmines nuobaudas – papeikimą ir atleidimą iš darbo, bei grąžinti ieškovą į darbą. Apžvelgiamoje byloje kilo teisiniai klausimai dėl DK 241 straipsnio 1 dalies ir 300 straipsnio 3, 4 dalyje (2012 m. birželio 26 įstatymo Nr. XI-2127, įsigaliojusio 2013 m. sausio 1 d., redakcija) aiškinimo ir taikymo. Pirmosios instancijos teismas panaikino ieškovui atsakovės paskirtas drausmines nuobaudas, tačiau nutarė negrąžinti ieškovo į darbą ir taikė alternatyvų ieškovo pažeistų teisių gynimo būdą, įtvirtintą DK 300 straipsnio 4 dalyje. Apeliacinės instancijos teismas pritarė pirmosios instancijos teismo išvadoms dėl neteisėtai ieškovui paskirtų drausminių nuobaudų, tačiau nusprendė ieškovą grąžinti į darbą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad, kai darbdavys yra juridinis asmuo, darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimo jam diena laikoma ta diena, kurią apie darbuotojo padarytą pažeidimą tapo žinoma darbdavio atstovams – juridinio asmens vadovui, administracijos pareigūnams (DK 14, 16, 24 straipsniai). Jeigu apie darbo drausmės pažeidimą tapo žinoma darbdavio atstovui, neturinčiam teisės skirti drausminę nuobaudą, jis privalo nedelsdamas apie tai pranešti darbdavio atstovui, turinčiam teisę skirti drausminę nuobaudą (DK 35 straipsnio 1 dalis). Darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimo diena pagal DK 241 straipsnio 1 dalį aiškintina kaip ta diena, kurią darbdaviui arba jo atstovui (DK 14, 16, 24 straipsniai) tapo žinomas šių aplinkybių visetas: a) darbo drausmės pažeidimo faktas; b) darbo drausmės pažeidimą padaręs konkretus darbuotojas. Darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimas, nuo kurio prasideda DK 241 straipsnio 1 dalyje nustatytas vieno mėnesio terminas, reiškia, kad turima informacija nekelia pagrįstų abejonių dėl darbo drausmės pažeidimo fakto ir pažeidėjo asmens. Jeigu turima informacija neleidžia konkrečiai spręsti apie tai, kelia pagrįstų abejonių, gali būti atliekamas tyrimas, tačiau dėl jo atlikimo turi būti apsisprendžiama per protingą laiką. Tyrimo organizavimas turint tikslą nukelti į ateitį drausminės nuobaudos skyrimo termino eigos pradžią vertintinas kaip neteisėtas veikimas. Tyrimas, kai darbdavys nusprendžia jį atlikti, turi būti atliekamas operatyviai, per protingai trumpą laiką. Esant teisme ginčui dėl drausminės nuobaudos skyrimo termino laikymosi, darbdavys, teigiantis, kad buvo poreikis atlikti tyrimą, turi šią aplinkybę įrodyti. Atlikto tyrimo rezultato, pavyzdžiui, išvados, pateikimo diena laikytina darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimo diena, jeigu darbdavys pagrindžia aplinkybės dėl poreikio atlikti tyrimą egzistavimą. Kasacinis teismas darė išvadą, kad šios bylos atveju nėra pagrindo pripažinti, jog darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimo diena subjekto prasme turi būti laikoma ta diena, kurią darbo drausmės pažeidimas paaiškėjo Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriui. Apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad darbo drausmės pažeidimo, už kurį ginčijamu įsakymu paskirtas papeikimas, paaiškėjimo diena laikytina, kai buvo parengta Vilniaus miesto savivaldybės kontrolės ir audito tarnybos audito ataskaita ir pagrįstai laikė, kad šiuo įsakymu drausminė nuobauda ieškovui paskirta praleidus DK 241 straipsnio 1 dalyje nustatytą vieno mėnesio terminą.

Kasacinio teismo vertinimu, apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas pagrįstai taikė DK 300 straipsnio 3 dalyje nurodytą pažeistų darbuotojo teisių gynimo būdą, t. y. ieškovo grąžinimą į darbą. Apeliacinės instancijos teismas, parinkdamas taikytiną pažeistų teisių gynimo būdą, įvertino atsakovo nurodomas aplinkybes dėl naujo ligoninės vadovo paskyrimo ir nepasitikėjimo ieškovu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje nėra objektyvių įrodymų, įrodančių ieškovo negebėjimą vadovauti įstaigai. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad aiškinimas, jog neteisėtai atleistas iš darbo darbuotojas, šiuo atveju – sveikatos priežiūros įstaigos vadovas, niekada negali būti grąžintas į pirmesnę darbą, jeigu į tą darbo vietą jau priimtas naujas darbuotojas, reikštų įstatyme įtvirtintos pažeistų darbuotojo teisių gynybos būdų nepagrįstą susiaurinimą, sudarytų

prielaidas piktnaudžiauti darbdaviams, diskriminuoti vienus asmenis ir teikti privilegijas kitiems, prieštarautų darbo teisės subjektų lygybės principui.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartis paliko nepakeistas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-137-701/2016

Dėl reikalavimo priteisti darbo užmokestį, reiškiamo kartu su reikalavimu pripažinti atleidimą iš darbo neteisėtu, priskirtinumo teismams

Ieškovė (darbuotoja) reikalavimą priteisti darbo užmokestį už darbą poilsio dienomis pareiškė teisme nagrinėjant bylą dėl atleidimo iš darbo teisėtumo. Pirmosios instancijos teismas sprendė, kad darbuotoja buvo atleista iš darbo neteisėtai ir priteisė jai nepriemokas už darbą poilsio dienomis. Apeliacinės instancijos teismas reikalavimą dėl darbo užmokesčio priteisimo paliko nenagrinėtą, nes ieškovė nepasinaudojo privaloma ikiteismine ginčo sprendimo tvarka.

Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai darbo santykiai yra pasibaigę ir darbuotojas teisme reiškia reikalavimą dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu bei kartu reiškia kitus su atleidimu susijusius reikalavimus, kuriems, atskirai imant, privalomas išankstinis ginčo sprendimas ne teisme, o darbo ginčų komisijoje, visi reikalavimai gali būti nagrinėjami tiesiogiai teisme. Vertinant, ar reikalavimai tarpusavyje susiję taip, kad taikant CPK 24 straipsnio 1 dalį visi jie gali būti nagrinėjami tiesiogiai teisme, turi būti atsižvelgiama į reikalavimų teisinę prigimtį, faktinį pagrindą bei aplinkybę, ar vieno reikalavimo tenkinimas ar tenkinimo apimtis priklauso nuo kito reikalavimo tenkinimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovės pareikšti reikalavimai susiję, be kita ko, tuo, kad juos tenkinus spręstinas kompensacijų darbuotojui pagal DK 141 straipsnio 3 dalį ir 300 straipsnio 3 ar 4 dalis priteisimo klausimas. Šios kompensacijos tarpusavyje turi būti suderintos, vieno reikalavimo tenkinimas gali turėti įtakos kitos kompensacijos dydžiui ir pan. Kasacinis teismas konstatavo, kad nors darbo ginčai dėl neišmokėto darbo užmokesčio į tiesiogiai teisme nagrinėtinų ginčų kategoriją nepakliūva ir jiems taikomas DK 287 straipsnyje nurodytas privalomas nagrinėjimas ikiteisminiame organe – darbo ginčų komisijoje, šiuo atveju, atsižvelgiant į nurodytą reikalavimų sąsajumą, reikalavimas dėl neišmokėto darbo užmokesčio nagrinėtinas tiesiogiai teisme. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria reikalavimas dėl darbo užmokesčio priteisimo paliktas nenagrinėtu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-193-248/2016